

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

на дисертаційну роботу Костецької Катерини Олегівни «Формування курортної економіки із використанням природних лікувальних активів», поданої до спеціалізованої вченої ради Д.41.177.02 Державної Установи «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України» на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством

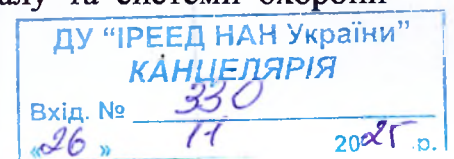
Як офіційний опонент вважаю, що обраний здобувачкою науковий напрям не лише відповідає сучасним стратегічним викликам розвитку України та майбутнього її відновлення у повоєнному періоді, але й формує нову методологічну платформу для дослідження курортної економіки як підсистеми національного господарства.

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами.

Актуальний і стратегічно значущий напрям сучасного економічного розвитку України – формування курортної економіки крізь призму модернізації та трансформації санаторно-курортної галузі із використанням природних лікувальних активів в умовах глибокої структурної кризи, воєнних викликів та потреби системного відновлення регіонів.

Маємо визнати, що після початку повномасштабної агресії проти України питання переосмислення ролі курортного та рекреаційно-оздоровчого потенціалу держави набуло принципового значення. З одного боку, курортна економіка традиційно виступає галуззю, що забезпечує оздоровлення населення, профілактику захворювань та відновлення працездатності людини; з іншого - у воєнний і повоєнний періоди вона стає ключовим інструментом реабілітації ветеранів, військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб, а також соціально вразливих груп населення. У цьому контексті формування ефективних механізмів управління природними лікувальними активами та їх капіталізація є не лише медико-соціальним, а й стратегічним завданням держави.

Робота ґрунтується на положеннях провідних стратегічних документів України, що визначають орієнтири державної політики у сфері економічного зростання, туризму та курортів, відновлення та охорони здоров'я. Зокрема, дослідження концептуально узгоджується із підходами післявоєнного відновлення України, зафіксованими в Національному плані відновлення України та пов'язаних урядових документах, у яких у блоці відновлення людського капіталу та системи охорони

здоров'я одним із пріоритетних напрямів визначено розвиток реабілітаційних послуг, модернізацію медичної інфраструктури та розширення доступу до послуг лікування й відновлення. У дисертації цей зв'язок конкретизовано через розгляд санаторно-курортних закладів як важливої підсистеми повоєнної інфраструктури реабілітації та оздоровлення, що формує додану вартість і сприяє економічному відновленню територій. Робота охоплює мультидисциплінарний комплекс питань – від інституційного реформування та оптимізації системи управління природними лікувальними активами – до впровадження нових моделей стратегічного планування на принципах інклюзивності, сталості та екологічної рівноваги.

Наукова значущість теми полягає у тому, що у роботі запропоновано формування курортної економіки як інтегрованої соціо-еколого-економічної просторової системи, здатної забезпечувати, одночасно, економічне зростання, соціальну згуртованість та екологічну безпеку. Дослідження відповідає сучасним трендам міжнародних організацій (OECD, UNEP, WHO, UNDP) щодо розвитку економіки добробуту, «зеленої» трансформації та підвищення якості життя населення.

Підтвердженням актуальності й значущості обраної теми дослідження та наукової цінності отриманих результатів – є здобутки Костецької К.О., отримані у межах таких наукових досліджень:

«Розвиток відносин власності у рекреаційно-туристичному природокористуванні приморських регіонів України» (№ ДР 0116U000411), де авторка визначила стратегічні напрями адміністративного управління курортними територіями, які поєднують регулювання режиму власності на природні ресурси з формуванням умов для розвитку альтернативних, суміжних та додаткових видів діяльності, що сприяють підвищенню ефективності використання природного потенціалу;

«Інклюзивність економіки вражень в природокористуванні» (№ ДР 0119U000229), у межах якого авторкою розроблено концептуальні положення щодо модернізації інфраструктури курортів державного значення шляхом впровадження інтегрованих систем управління інфраструктурним розвитком територій, що відповідають вимогам міжнародних стандартів ISO 21500:2012 та ISO 10006:2003. Запропонований підхід забезпечує інституційне узгодження соціальних, економічних і екологічних інтересів суб'єктів курортної діяльності та сприяє формуванню системи раціонального природокористування на інклюзивних засадах;

«Управління природними активами на засадах блакитного зростання» (№ ДР 0122U000738), у межах якої авторкою сформовано концепт організаційно-економічного механізму управління природно-лікувальними активами, заснований на

міжнародно визнаних принципах, стандартах і регламентах управління природним капіталом. Запропонований механізм охоплює систему контролю за діяльністю суб'єктів господарювання, які здійснюють використання природних лікувальних ресурсів (ПЛА), та передбачає можливість адаптації цих норм у податково-фіскальне регулювання, зокрема, і внесення відповідних змін до Податкового кодексу України. Також обґрунтовано єдиний методичний підхід до обліку й грошової оцінки ПЛА, який ґрунтується на методології SEEA та включає врахування рентних параметрів виснаження, природної відновлюваності та витрат на розвідку додаткових запасів. Такий підхід забезпечує уніфіковану систему економічного відображення природних лікувальних активів у складі національного природного капіталу.

З огляду на вищевикладене, засвідчую: дисертаційна робота Костецької К.О. – є своєчасною, теоретично вагомою і практично орієнтованою на вирішення проблем в умовах полікризи, що мають стратегічне значення для відновлення економіки та суспільного добробуту України у післявоєнний період.

2. Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і пропозицій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації – відзначаються чіткістю формулювання, логічною послідовністю та достатнім рівнем аргументації. Вони викладені на високому теоретико-методологічному рівні:

а) з опорою на сучасні наукові концепції і підходи, що підтверджується їх ґрунтуванням на широкому колі вітчизняних і міжнародних напрацювань у сфері економічної науки, пов'язаних із становленням курортної економіки як важливої складової національного господарства України; б) ґрунтуються на широкому використанні загальнонаукових і спеціальних методів дослідження із застосуванням інструментарію: класифікаційно-аналітичні матриці, картографічні моделі, багатофакторні оцінки, мультикритеріальні підходи, екстраполяція інвестиційних сценаріїв, аналіз еко-системних послуг; в) базуються на законодавчо-нормативному підґрунті; науково-дослідних розробках, а також на особистих розрахунках авторки щодо капіталізованої цінності природних лікувальних активів (ПЛА).

Висновки, репрезентовані дисертантом у роботі, логічно випливають із представлених доказів, обґрунтувань і емпіричних розрахунків. Вони мають практичне значення й високий рівень узагальнення. Методологічна база дослідження – дозволяє масштабувати результати на інші сектори економіки України.

Узагальнений аналіз змісту дисертаційної роботи – дає підстави стверджувати,

що наукові положення, висновки та рекомендації авторки – є концептуально виваженими, науково аргументованими і достовірними.

3. Наукова новизна результатів дисертаційної роботи.

Найбільш суттєвими результатами проведених досліджень, які мають наукову новизну і виносяться на захист є наступні:

Вперше

теоретично обґрунтовано курортну економіку в якості самостійної підсистеми національного господарства, що функціонує на основі відтворення та капіталізації природних лікувальних активів (ПЛА), і виходить за межі традиційного розуміння рекреаційно-туристичної діяльності, така аргументація дозволила запропонувати авторське трактування курортної економіки як феномену структури національної економіки, який інтегрує: курортологічну сферу; реабілітацію; філософію цілісного благополуччя, яка передбачає гармонію між фізичним, емоційним та духовним здоров'ям, а також включає соціальний, інтелектуальний та екологічний аспекти (велнес); гостинність; косметологію та інші види господарської діяльності на курортних територіях із урахуванням національних повоєнних реабілітаційних потреб (стор. 57-58, 77-80);

побудовано інтегровану модель архітектури курортної економіки, що поєднує: а) зовнішню архітектуру (інституційно-правове поле, стандарти, міжвідомчу координацію); б) внутрішню архітектуру (організаційна, технологічна, фінансова складові), які «накладаються» на ядро ПЛА-орієнтованих ланцюгів вартості (курортологія й реабілітація, велнес, гостинність, косметологія, суміжні бізнес-послуги). Така концептуально-аналітична модельна конструкція дозволяє розглядати курортну економіку в якості багаторівневої системи із чітко структурованими економічним, екологічним, медико-соціальним та інституційним блоками, що генерують мультиплікаційний ефект для територій (стор. 81-87);

обґрунтовано міждисциплінарну модель потенціалу природних лікувальних активів, у якій останні розглядаються як інтегральний актив, що, одночасно формує ефекти: а) медико-біологічний (відновлення здоров'я, реабілітація); соціальний (інклюзія, соціальна згуртованість, підвищення якості життя); інвестиційний та екологічний; цифровий вимір (інтеграція цифрових технологій в управління лікувальними активами); б) розкриває й визначає мультиплікаційний ефект природних лікувальних активів (прямі, непрямі та індуковані ефекти для зайнятості, місцевих бюджетів, розвитку інфраструктури) (стор. 122-124, 206-209);

запропоновано трирівневу стратегічну модель трансформації курортної економіки із урахуванням потреб воєнного та повоєнного відновлення, яка: а) визначає на: державному рівні – оновлення законодавства, єдину політику управління природних лікувальних активів, систему фінансових стимулів; регіональному – формування інфраструктурного та сервісного каркаса курортних територій; місцевому – партнерство громад, бізнесу й громадських організацій для забезпечення інклюзивності та стійкості процесів відновлення; б) інтегрує курортне лікування в систему охорони здоров'я через НСЗУ з орієнтацією моделі на медико-реабілітаційні потреби повоєнного суспільства (стор. 315-335);

Удосконалено

методологію кількісної оцінки впливу природних лікувальних активів на макро- й мезо- економічні показники шляхом розроблення авторської моделі розрахунку інтегрального впливу природних лікувальних активів на *валовий регіональний продукт* (ВРП), яка поєднує екологічні, економічні та соціальні показники на основі принципу «подвійного критерію капіталізації» та враховує прямий, непрямий і індукований вплив природних лікувальних активів на формування регіональної доданої вартості й доходів державного бюджету (стор. 257-273);

інструментарій еколого-економічної оцінки природних лікувальних активів через адаптацію міжнародних систем оцінки природного капіталу (SEEA, TEEB, GEP) до специфіки санаторно-курортної сфери України, що відрізняється: а) розробкою інтегрального індексу капіталізації природних лікувальних активів, який поєднує показники екологічної відновлюваності, економічної віддачі, рекреаційного навантаження та медико-біологічної ефективності; б) удосконаленням системи нормування та вагового оцінювання показників, що забезпечує порівнянність регіонів і типів курортних територій; в) використанням економіко-математичних моделей визначення мультиплікаційного ефекту для оцінювання впливу природних лікувальних активів на ВРП і державний бюджет (стор. 257-267);

методичні підходи до капіталізації природних лікувальних активів як джерела довгострокового фінансування курортної економіки через розроблення й використання методики, яка, на відміну від усталених: а) інтегрує інструменти концесій, державно-приватного партнерства, інвестиційних угод, грантових програм; б) дозволяє репрезентувати природні лікувальні активи не лише в якості «ресурсу», а й трактувати їх у статусі капіталізованого активу, який генерує стабільні грошові потоки та формує фінансову самодостатність курортної сфери й соціально-економічний розвиток регіонів (стор. 293-311);

Дістали подальшого розвитку

визначення категорії природних лікувальних активів у контексті курортної економіки – як елементів природного капіталу держави з подвійною (бінарною) природою (медико-біологічною та економічною), що генерують рентний, інвестиційний і соціальний ефект, дозволяючи запропонувати багатовимірну класифікацію природних лікувальних активів за медико-біологічними, природно-ресурсними, соціально-економічними, інвестиційними та цифровими ознаками, а також окреслити контур їх комплексного управління (оцінка, облік, моніторинг, правове регулювання, відтворення) (стор. 257-267);

Особливої уваги, на погляд опонента, заслуговують такі чотири ключові елементи наукової новизни, отримані здобувачкою особисто, які мають надважливе значення як для розвитку економічної теорії, так і для практики управління національним господарством.

По-перше, дисертанткою вперше теоретично обґрунтовано курортну економіку як самостійну підсистему національного господарства. Це положення є концептуально новим для економічної науки, оскільки, переводить курортну сферу з периферійного сегмента рекреаційно-туристичних послуг – у площину стратегічної економіки відновлення людського капіталу. Таке трактування формує новий науковий напрям досліджень та відкриває можливість інтеграції курортної економіки у державну політику соціально-економічного розвитку.

По-друге, значущим результатом – є розроблення інтегрованої архітектурної моделі курортної економіки, яка вперше поєднує зовнішню інституційно-правову та внутрішню організаційно-технологічну архітектуру з ядром ПЛА-орієнтованих ланцюгів вартості. Ця модель створює наукове підґрунтя для формування сучасної системи управління курортною сферою, забезпечуючи її цілісність, багаторівневість та здатність до мультиплікації економічних, медичних і соціальних ефектів.

По-третє, вагомим здобутком – є міждисциплінарна модель потенціалу природних лікувальних активів, у якій ПЛА обґрунтовано як інтегральний актив, що формує одразу медико-біологічні, соціальні, екологічні та інвестиційні ефекти. Запропоноване авторкою трактування ПЛА як елементу природного капіталу з мультиплікаційним впливом на зайнятість, доходи бюджету та розвиток територій – має суттєве методологічне значення та сприяє формуванню нової системи поглядів на природні ресурси як на економічні активи.

По-четверте, виняткове прикладне значення має тривірнева стратегічна модель трансформації курортної економіки у воєнний та повоєнний полікризовий період

функціонування національного господарства. Вона визначає механізми реалізації дії на державному, регіональному та місцевому рівнях, інтегрує курортне лікування у систему охорони здоров'я та відповідає поточним стратегічним викликам України. Ця модель може бути, безпосередньо, використана при розробці й у формуванні політики відновлення людського капіталу, розвитку регіонів та модернізації національної курортної сфери.

Таким чином, чотири елементи наукової новизни, відзначені опонентом, не лише розширюють теоретичні межі економічної науки, але й формують концептуальну, методологічну та стратегічну основу для підвищення ефективності управління національним господарством у сучасних полікризових умовах при постійному нарощенні військово-економічних і суспільно-політичних загроз та ризиків сталому господарюванню й розвитку. Отже, підтверджую, що наукова новизна дисертації – має не фрагментарний, а системний і наскрізний характер, охоплюючи концептуальний, методологічний, інструментальний та стратегічний рівні формування курортної економіки.

4. Теоретичне та практичне значення наукових результатів дисертації, можливі шляхи їх використання.

Результати дисертаційної роботи – спрямовані на формування теоретико-методологічного фундаменту курортної економіки як складного соціо-еколого-економічного феномену у структурі національного господарства та розробці міждисциплінарної системи управління природними лікувальними активами, орієнтованої на їх економічну капіталізацію, забезпечення екологічної відновлюваності та підвищення соціальної ефективності, що, у кінцевому результаті, сприяє зміцненню національної економіки.

Основні рекомендації та розробки дисертаційної роботи Костецької К.О. використано: Секретаріатом кабінету міністрів України щодо розвитку соціального підприємництва на засадах інклюзивного природокористування (Довідка № 24236/02-21 від 26.07.2021); Міністерством розвитку громад та територій України – враховано пропозиції здобувачки щодо економіко-правового забезпечення розвитку підприємництва в курортній економіці (Довідка № 17246/43/10-24 від 19.09.2024); Міністерством економіки України – враховано пропозиції здобувачки щодо інституційних пріоритетів розвитку курортної економіки як галузі та запропоновану схему економічних взаємозв'язків за допомогою алгоритму стимулювання інвестиційної діяльності у підприємства курортної економіки (Довідка № 3903-

07/56083-07 від 17.10.2023); Департаментом екології та природних ресурсів Одеської обласної державної адміністрації – враховано пропозиції здобувачки щодо методичних підходів нормування, оцінювання рекреаційно-туристичних ресурсів та визначення розмірів збитків, завданих внаслідок порушення природоохоронного законодавства (Довідка № 4233/05-45/3420 від 30.07.2018); Департаментом економічної політики та стратегічного планування Одеської обласної державної адміністрації – враховано пропозиції щодо визначення напрямів оцінювання природно-лікувальних активів для економічного обґрунтування й розвитку курортів Одеського регіону (Довідка № 2047/02/03.1-10/2-23/1453 від 08.08.2023).

Широта впровадження науково-прикладних напрацювань Костецької К.О. (КМУ, Мінекономіки, Мінрегіон, ОДА, тощо) – свідчить про високу державну значущість результатів і підтверджує практичну релевантність авторських розробок.

5. Повнота викладення результатів у публікаціях

Результати дисертаційної роботи представлені у 37 наукових працях, зокрема: 5 статей – у виданнях, що індексуються у наукометричних базах Scopus та Web of Science; 14 статей – у наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз; 1 препринт, 5 розділів у колективних монографіях, 12 публікацій у матеріалах конференцій, що свідчить про належний рівень апробації. У статтях повноцінно відображено зміст ключових розділів дисертації, а також представлено власні аналітичні розробки.

Обсяг друкованих праць, їхня кількість та кваліфікаційний рівень – відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Ознайомлення зі змістом публікацій здобувачки свідчить, що наукові праці висвітлюють кожний розділ дисертації. Зміст дисертації – відображає основні положення дослідження.

6. Оцінка змісту та завершеності дисертації.

У цілому, дисертаційна робота – демонструє високий рівень теоретико-методологічної опрацьованості та вирізняється внутрішньою логічною узгодженістю. Робота характеризується цілісністю структури, науковою стилістикою викладу та послідовністю аргументації, що забезпечує чітке й доступне сприйняття ключових положень і результатів дослідження.

Для реалізації поставленої у дисертації мети «Формування курортної економіки із використанням природних лікувальних активів» - авторкою було визначено

комплекс наукових завдань, на кожне з яких – подано обґрунтовані та методологічно витримані відповіді. Це вимагало широкого залучення вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, аналізу значного масиву статистичних даних та застосування сучасного інструментарію економічних, екологічних і міждисциплінарних методів. Загальні висновки – логічно випливають зі змісту дослідження та у концентрованій формі – відображають основні отримані результати.

Ознайомлення зі змістом дисертації свідчить про те, що наукові результати авторки ґрунтуються на глибокому опрацюванні проблематики, міждисциплінарному аналізі та критичному переосмисленні існуючих концепцій і методологічних та науково-прикладних підходів. Достовірність результатів підтверджується репрезентативністю використаних аналітичних і статистичних матеріалів, методологічною коректністю застосованих методів й системним зіставленням теоретичних положень із практикою функціонування курортної сфери.

Дисертаційна робота Костецької К.О. «Формування курортної економіки із використанням природних лікувальних активів» - є завершеним, цілісним науковим дослідженням, у межах якого вирішено актуальне науково-практичне завдання – розроблення теоретико-методологічних засад формування курортної економіки як інтегрованої підсистеми національного господарства, що базується на капіталізації природних лікувальних активів і здатна забезпечити соціально-економічний розвиток регіонів, відновлення людського капіталу та зміцнення економіки України в умовах полікризової й повоєнної трансформації.

Дисертація виконана на актуальну тему, належно оформлена, вирізняється науковою новизною, практичною значущістю результатів та достовірністю сформульованих висновків. Матеріал представлений грамотно, структуровано та з дотриманням вимог наукової логіки. Основні положення дослідження, у повній мірі, висвітлено у наукових публікаціях авторки.

Усе вищезазначене дозволяє стверджувати, що мета дисертаційної роботи у ході виконання дослідження – була досягнута, а представлена дисертація – є завершеною науковою працею, яка за змістом відповідає вимогам до докторських робіт.

7. Дотримання академічної доброчесності

У роботі дотримано всіх вимог академічної доброчесності.

Авторка послідовно надає посилання на використані джерела, результати власного дослідження – чітко відокремлено від запозичених даних.

За науковим рівнем, практичною та науковою цінністю, за кількістю публікацій та дотриманням принципів академічної доброчесності – відповідає вимогам пункту 7 та 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою КМУ №1197 від 17.11.2021 р. (із змінами).

8. Дискусійні положення та зауваження по змісту дисертації.

Поряд із загальною позитивною оцінкою дисертації слід зазначити певні дискусійні питання, які мають бути предметом обговорення на захисті:

1. Маємо звернути увагу на потребу подання емпіричної верифікації моделі курортної економіки у дисертації. Так, у Розділі 4 (пп. 4.3, стор. 293–310) та Розділі 5 (пп. 5.2, стор. 336–350) – дисертанткою формалізовано концептуально сильну економічну модель капіталізації природних лікувальних активів (ПЛА). Водночас, її емпірична складова – є фрагментарною, оскільки: не розкрито розрахункові сценарії бюджетної й інвестиційної віддачі; не наведено чутливість моделі до вартості процедур, цін, попиту, навантаження; відсутні прогностичні сценарії доходів за різними групами ПЛА. У такому вигляді модель потребує подальшої емпіричної деталізації, зокрема, у площині доповнення моделі: трьома сценаріями (оптимістичний, базовий і консервативний); фіскальним мультиплікатором (внесок ПЛА у ВВП, зайнятість, податкові надходження); застосувавши NPV, IRR і ROI для ілюстрації інвестиційної привабливості типових курортних територій країни.

2. Вважаємо, що слід було більш детально сформулювати й описати регіональні відмінності за масштабами потенціалу ПЛА. Так, у Розділі 3, пп. 3.1 (стор. 205–219) дисертанткою наведено певний перелік регіональних прикладів із описом лікувально-оздоровчого потенціалу окремих курортів державного значення, проте, не сформовано типології регіонів України за потенціалом ПЛА. Відсутність типологізації ускладнює практичне масштабування авторської моделі. Особливо це стосується регіонів із різними: природно-екологічними умовами; групами ПЛА (водні, грязьові, кліматичні, ландшафтні); рівнями антропогенного навантаження й інфраструктурною готовністю. Тож, доцільним було б: розробити кластеризацію регіонів України за групами ПЛА; додати картування конкурентних ніш курортної економіки; побудувати порівняльну таблицю за масштабами потенціалу ПЛА у розрізі областей державного утворення.

3. У Розділі 5, у пп. 5.3 (стор. 351–373), де авторська логіка інституційного забезпечення описана і висвітлена на концептуально-аналітичному рівні, нажаль: а) не деталізовано механізм реалізації дії єдиного державного реєстру ПЛА; б) не визначено адміністратора, алгоритм верифікації даних та рівні доступу; в) не встановлено

юридичні обмеження і зв'язки з Державною службою геології та надр України, Міністерством охорони здоров'я України, Національною службою здоров'я України; г) не описано міжвідомчу модель управління у структурі державної політики. З цього, доцільним було б подати й формалізувати у пп. 5.3 також і: структурну схему реєстру ПЛА (перелік інформаційних полів, джерела даних, тощо); визначення моделі адміністрування та аудиту інформації; покроковий алгоритм взаємодії – від Державного рівня – до регіонального і, надалі, до громад і операторів ПЛА.

4. На переконання опонента, варто було б репрезентувати у роботі оцінку ризиків реалізації політики капіталізації ПЛА у окремі рубрики (наприклад, у Розділі 4, у пп. 4.4) або ж розширивши змістовність пп. 5.2. Це є критично важливим, оскільки: а) ПЛА – є ресурсом, що може виснажуватися; б) існують істотні ризики екологічного перенавантаження, приватизації та монополізації доступу до ПЛА; в) воєнно-індуковані чинники та воєнні дії, які мають місце в Україні, суттєво впливають на інфраструктуру курортів; г) відсутність нагляду стимулює тінізацію галузі, тощо. Адже, деталізація ризиків, зокрема: у форматі матриці (воєнно-індуковані, екологічні, економічні, інституційні, тощо); визначення індикаторів безпечного навантаження на ПЛА; репрезентації дієвих механізмів мінімізації ризиків (еко-контроль, ліцензування, цифровий моніторинг) – зробили б модель капіталізації більш збалансованою і адекватнішою воєнно-індукованим процесам, які є, наразі, в державі та матимуть місце у повоєнному періоді, обмеживши її «оптимістичний формат».

5. Поряд із вказаним вище, доцільним є розширення методичного підходу до визначення інтегрального індексу капіталізації ПЛА (стор. 87–89; 207–208; 336–341). У зазначених частинах методика інтегрального індексу – є перспективною і цінною, але потребує удосконалення, зокрема, автором: вагові коефіцієнти не подані та не обґрунтовані формально; відсутній аналіз чутливості індексу до зміни параметрів; не продемонстровано порівняння індексу капіталізації між регіонами. Тому, бажаною є репрезентація та деталізація у роботі: механізму формування ваг (за використання методу логічного проектування або ж експертної оцінки); аналізу чутливості; двох-трьох прикладів регіональних обчислень в якості дослідно-експериментальної перевірки на адекватність авторського методичного напрацювання.

6. Міжнародні практики та огляди міжнародного досвіду виконано якісно, проте без економічних показників, що ускладнює порівняльну аналітику (стор. 143–147; 174–177; 257–258; 465–466). Тож, доцільною була репрезентація, групування і деталізація: кількісних параметрів (дохід галузі, кількість процедур, інвестиції в ПЛА); результатів бенчмаркінгу Україна – Чехія – Польща – Словаччина – Німеччина;

прикладів реальних економічних ефектів (наприклад, за даними, викладеними у публікаціях і звітах ВООЗ, Євростату, Асоціації спа-центрів ЄС, тощо).

7. Заважаючи на детальність і глибокий теоретичний опис соціальних й медико-реабілітаційних ефектів у Розділі 3 (у т. ч. щодо значення ПЛА для продовження активного віку, зниження витрат на лікування, відновлення людського капіталу, підвищення продуктивності праці) – цей Розділ можна було б посилити (наприклад, у пп. 3.2, розширюючи викладки, приведені на стор. 220–232), формалізувавши економетричну модель, яка доводить причинно-наслідкові зв'язки, навести розрахунки ефекту реабілітації (на кшталт: скорочення лікарняних днів, збільшення продуктивності, тощо) та подати оцінки економії державних витрат на лікування. Зазначене, відповідно, потребувало б: а) застосування регресійного аналізу або ж панельних даних; б) включення показників тривалості тимчасової непрацездатності, середньої продуктивності, обсягів медичних витрат; в) оцінки ефекту реабілітації у грошовому форматі.

Водночас, маю звернути увагу наукової спільноти на те, що висловлені зауваження щодо наявності певних недоліків у роботі, тим не менш, не знижують високий рівень і вагомість отриманих наукових результатів дисертаційної роботи Костецької К.О., яку вважаю завершеною науковою працею. Зауваження та рекомендації, враховуючи надзвичайну актуальність даної проблематики, можуть бути використані авторкою при виконанні подальших системних наукових розробок у досліджуваній площині. Відтак, наведені зауваження – не зменшують загальної наукової цінності дисертації та спрямовані на окреслення напрямів подальших досліджень, що є логічним для докторських робіт такого рівня.

9. Загальний висновок.

Дисертація Костецької Катерини Олегівни «Формування курортної економіки із використанням природних лікувальних активів» - є самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, що містить нові наукові положення та результати, одержані здобувачкою особисто. Отримані висновки мають теоретичну значущість і практичну цінність та підтверджуються належним документальним супроводом. Зміст роботи у повній мірі відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – «Економіка та управління національним господарством», вирізняється логічною цілісністю, аргументованістю висновків і дотриманням принципів академічної доброчесності.

У дисертації коректно оформлені всі запозичення – використання текстів, наукових підходів, ідей, матеріалів, гіпотез та результатів інших авторів, що

супроводжуються необхідними посиланнями на першоджерела. Оформлення роботи – виконано відповідно до чинних нормативних вимог щодо структури, стилю та технічних параметрів дисертаційних робіт.

У роботі виважено й ґрунтовно подано наукові результати, які, у сукупності, забезпечують вирішення актуальної науково-прикладної проблеми – розроблення теоретико-методологічних основ курортної економіки як міждисциплінарної системи управління природними лікувальними активами, спрямованої на їхню економічну капіталізацію, екологічне відновлення та забезпечення соціальної ефективності для стимулювання економічного розвитку України.

Представлене дослідження – має значний потенціал інтеграції у процеси просторового відновлення економіки України та формування різної природи політик, спрямованих на зміцнення людського і природно-ресурсного капіталу нашої держави.

Рівень наукової опрацьованості та повнота представленої дисертаційної роботи – відповідають вимогам МОН України до дисертацій, що подаються на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук (пункти 7 та 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою КМУ №1197 від 17.11.2021 р.), а її авторка – Костецька Катерина Олегівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – «Економіка та управління національним господарством».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
головний науковий співробітник
відділу просторового розвитку та якості життя
Інституту демографії та досліджень якості життя
імені Михайла Птухи НАН України

Вікторія МИКИТЕНКО

Інститут демографії НАН України
ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар